

***Da nuces pueris* (1960) de Gabriel Ferrater: a favor de la felicitat?**

Estrella MASSIP I GRAUPERA

Université de Provence

emasgrau@yahoo.fr

Résumé : En intitulant son premier recueil de poèmes *Da nuces pueris* (1960), Gabriel Ferrater semble avoir accordé de manière implicite une importance primordiale au bonheur, jusqu'à en faire une exigence vitale. Le but de cette étude est de mettre en évidence la place du bonheur dans le livre.

Mots-clés : Poésie catalane, 1960, Gabriel Ferrater, *Da nuces pueris*.

En *Les dones i els dies* (1968)¹ –tot i que aquest llibre repregui la majoria dels poemes de *Da nuces pueris* (1960)²– la qüestió de la felicitat no sembla ser d'entrada una qüestió essencial; en canvi, a *Da nuces pueris*, sí. Sobretot si tenim en compte allò que diu Gabriel Ferrater en la nota amb la qual tanca el llibre, nota que no figura en *Les dones i els dies*. Primer hi diu:

Entenc la poesia com la descripció, passant de moment en moment, de la vida moral d'un home ordinari, com ho sóc jo. Cap de les coses que les meves poesies consignen no té cap valor eminent, i és la complicació i l'equilibri dels temes que pot donar al conjunt un interès de veritat general.

Una mica més enllà afegeix:

No cal dir que la frase que dona el títol d'aquest llibre la prenc sense cap referència a la circumstància que la motiva, dins l'epítolami de Catul. Jo l'entenc com un precepte ètic, i ho és altament, car es fa càrrec del fet que als nens els agraden les nous. Es una frase que parla a favor de la felicitat.

Així doncs, quan llegim *Da nuces pueris*, els lectors no ens adonem completament del sentit del títol i de la seva probable funció programàtica fins al final del recull –fins que veiem aquesta nota. Quan tornem a llegir el llibre, però, la qüestió de la felicitat forma part, gairebé forçosament, de les nostres expectatives de lectura: aleshores ens preguntem fins a quin punt *Da nuces pueris* és un llibre relacionat amb la felicitat?

Aquest estudi vol ésser una temptativa de donar una resposta a aquesta pregunta.

Per contestar, però, primer caldrà intentar definir què és la felicitat. El *Grand Dictionnaire de Philosophie* de les edicions Larousse-CNRS³ dona la definició següent:

¹ FERRATER, Gabriel. *Les dones i els dies*. Barcelona: Edicions 62 (Cara i creu), 1968.

² FERRATER, Gabriel. *Da nuces pueris*. Barcelona: Les Quatre Estacions, J.Pedreira, 1960.

³ «État psychologique de satisfaction de toutes nos inclinations, tant extensive, quant à leur variété, qu'intensive, quant à leur degré, et protensive, quant à la durée. Il est à la fois distinct du plaisir, de la joie et de la béatitude de l'âme.» in *Grand Dictionnaire de Philosophie*. Paris: Larousse-CNRS, 2005, p.103 (la traducció és meva).

Estat psicològic de satisfacció de totes les nostres inclinacions, tant extensiva, pel que fa a la seva varietat, com intensiva, pel que fa al grau, i protensiva, pel que fa a la durada. És a la vegada diferent del plaer, de la joia i de la beatitud de l'ànima.

La pregunta –fins a quin punt *Da nuces pueris* és un llibre relacionat amb la felicitat n'implica d'altres. Una d'elles és: no podríem establir un paral·lelisme entre les nous i els nens dels quals parla Gabriel Ferrater en la nota final de *Da nuces pueris* i els poemes i els lectors de *Da nuces pueris*? Això voldria dir que de la mateixa manera que la frase *Da nuces pueris* exhorta a donar nous als nens, amb el seu títol Gabriel Ferrater s'exhorta a ell mateix a donar poemes als lectors; que de la mateixa manera que hom dóna (o ha de donar) nous als nens per fer-los feliços, perquè es té en compte que als nens els agraden les nous, Gabriel Ferrater «dóna» els seus poemes als lectors, perquè sap que als seus lectors els agraden els poemes (o fins i tot m'arriscaria a dir: que els agradaran els seus poemes).

Si considerem que Gabriel Ferrater ens dóna els seus poemes per fer-nos feliços, caldrà demanar-nos si realment ens fa feliços. Evidentment, aquesta és una pregunta a la qual jo només puc contestar a títol personal. A mi més que fer-me feliç, per moments m'ha procurat plaer⁴ i satisfacció⁵ sobretot quan a força de llegir i rellegir alguns dels seus poemes m'ha semblat que aconseguia entendre'n el sentit. Perquè cal dir que l'hermetisme d'alguns d'ells ha sigut, diverses vegades, un obstacle real per al plaer de la lectura; i això, tot i que, paradoxalment, el misteri que comporta aquest hermetisme també m'hagi procurat certs plaers: el plaer de la recerca i de la troballa d'un sentit.

En *Da nuces pueris*, no només poden ésser o poden semblar hermètics alguns poemes. El títol també: en primer lloc perquè és en llatí.

En *Les dones i els dies*, Gabriel Ferrater intercala sovint paraules (i frases) en una llengua diferent del català. Aquest ús de llengües estrangeres implica una ruptura de la continuïtat lingüística però també pot implicar una ruptura de la continuïtat de la comunicació, o, dit d'una altra manera, una exclusió de tots aquells lectors que desconeixen aquestes llengües. En el cas de *Da nuces pueris*, podríem dir que la comunicació pot ésser estroncada des del principi ja que alguns lectors són exclosos des del títol del recull.

Si el lector sap llatí entendreà que «da nuces pueris» vol dir «dóna nous als nens» i es llegirà el llibre intentant esbrinar la relació que hi ha entre el títol i els poemes: probablement, no resoldrà el misteri fins que hagi llegit la nota final del recull. Si el lector no sap llatí començarà la lectura sense entendre res, i podríem dir que en certa mesura frustrat.

En el meu estudi sobre *Les dones i els dies* i *Las personas del verbo*⁶ vaig parlar de les causes probables que fan que en la seva obra lírica Gabriel Ferrater utilitzi de manera repetida llengües diferents del català. Entre aquestes hi ha, per exemple, el joc lingüístic, l'experimentació literària, el culturalisme i la concepció el·líptica de la poesia

⁴ Interpreto la noció de plaer en aquest sentit: «Sentiment agréable qui accompagne une sensation ou une action, dans la satisfaction d'un besoin ou la représentation d'un désir. Sa variabilité montre qu'il y a la rencontre entre une expérience physique et une expérience de liberté.», *Ibid.*, p.819.

⁵ « État dans lequel on éprouve une forme de contentement, et spécialement en relation au plaisir espéré ou attendu devant une œuvre d'art. », *Ibid.*, p.945.

⁶ MASSIP i GRAUPERA, Estrella. *La construction du « Moi » lyrique dans l'œuvre poétique de Gabriel Ferrater et de Jaime Gil de Biedma : écarts et convergences*. Tesi doctoral, Universitat de Provença, 2007.

(expressions, aquestes, que manllevo a la Denise Boyer⁷), la voluntat d'evitar la censura, el replegament del «jo» líric sobre si mateix, el refús d'exhibir emocions massa íntimes, l'exigència de trobar el mot just per mitjà d'una altra llengua o, encara, el desig d'inscriure's en una altra tradició ...

En el cas del títol *Da nuces pueris*, aquesta tradició és el llatí, una tradició intemporal i universal. Així podríem dir que, en la mesura en què Gabriel Ferrater defensa la felicitat a partir d'una frase en llatí, aquest ens presenta la qüestió de la felicitat com una preocupació que travessa les fronteres i les èpoques.

Una altra de les preguntes que ens podem plantejar quan mirem d'esbrinar fins a quin punt *Da nuces pueris* està relacionat amb la felicitat és la següent: en quina mesura la noció de la felicitat articula *Da nuces pueris* i els poemes que el constitueixen? Quina relació s'estableix entre el precepte ètic de la felicitat i el «jo» líric?

La primera referència a la felicitat que trobem en *Da nuces pueris* és la dels primers versos del poema que obre el recull, «In memoriam». El «jo» líric, recordant els seus catorze anys, explica que mentre que el seu país (el «jo» líric no sap si «feliç») espetegava a causa de la revolta i de la contrarevolta de la guerra civil, ell vivia una revolta feliç –una revolta existencial relacionada amb l'adolescència i connotada sexualment:

[...] Ajagut
dins d'un avellaner, al cor d'una rosa
de fulles moixes molt verdes, com
pells d'eruga escorxada, allí, ajaçat
a l'entreuix del món, m'espesseïa
de revolta feliç, mentre el país
espetegava de revolta i contra-
revolta, no sé si feliç, però
més revoltat que no pas jo.
(vv.10-18)

Més enllà, el «jo» líric diu que després de l'adolescència, «feliçment», els anys s'allunyen, deixant pas a una altra edat:

Després vénen els anys, i feliçment
també s'allunyen, i se'ns va cansant
la mà que acaricia el front tossut
de l'anyell íntim, i ve que adoptem
aquest plural de modèstia,
que renuncia al singular, se'n deixa,
però agraïnt-lo i premiant-lo. Prou.
(vv.27-33)

Jo entenc l'adverbi «feliçment» no en el sentit de «per sort, afortunadament», sinó en el sentit «de manera feliç, amb felicitat»: és com si el locutor digui que en aquesta època de la seva vida el temps transcorria feliç. Dient això, associa una altra vegada l'adolescència a la felicitat (i dic que interpreto «feliçment» per «de manera feliç, amb felicitat» tenint en compte la percepció negativa que el subjecte líric de *Da nuces pueris* té del pas ineluctable del temps).

⁷ BOYER, Denise. «Citacions i collages en llengua estrangera a la poesia catalana del franquisme». *Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans, vol.II: La intertextualitat a la literatura de la postguerra fins avui*. Péronas: Université Montpellier III, Editions de la Tour Gile, 2007.

En «In memoriam», el locutor insisteix una vegada més en la felicitat que va experimentar durant els seus catorze anys dient:

[...] Era una por
dels grans. Sortíem de la por infantil
i teníem la sort que el món se'ns feia
gairebé del tot fàcil. Com més por
tenien ells, més lliures ens sentíem.
Era el procés de sempre, i compreníem
obscurament que amb nosaltres la roda
s'accelerava molt. Érem feliços.
Ho érem tots junts i ho érem sempre i molt.
(vv.55-63)

La noció de felicitat, present a través de l'adjectiu «feliços», apareix com un element definidor i essencial de la vida d'aquests adolescents. Aquesta noció és subratllada en el poema de diverses maneres: d'una banda mitjançant la distribució tipogràfica dels versos, que permet de destacar l'adjectiu «feliços» en l'espai del poema (aquest ressalta sobre el blanc de la pàgina ja que està situat al final d'un vers que, al seu torn, es troba entre dos versos més llargs, el segon dels quals comença amb un sagnat); d'altra banda, la noció de felicitat és destacada gràcies a la triple repetició del verb «ésser», emprat en tots els casos en un mode copulatiu. Mitjançant aquesta repetició el locutor insisteix en el grau i en la durada de la seva felicitat passada. Si tenim en compte la definició de «felicitat» que he citat abans, podem dir que les inclinacions del «jo» líric i dels seus companys eren satisfetes de manera intensiva i protensiva.

La felicitat que experimentava el «jo» líric i els amics amb els quals anava de colla, apareix així com un estat de satisfacció gairebé total.

Els versos citats «Érem feliços. / Ho érem tots junts i ho érem sempre i molt.» trobaran un eco, més enllà, en uns versos, en què el locutor relaciona infantesa i plaer:

i érem nens, érem molt més
nens que no érem, i ens vam deixar caure
per terra, i ajaguts al mosaic fresc
vam menjar uns pans sortint del forn, ficant-hi
tota la cara a dins, folls del plaer
d'ésser només fatiga i gana i pes.
(vv.120-125)

Encara que aquí el locutor faci referència a un plaer foll, la felicitat és implícitament relacionada amb la infantesa: d'una banda, mitjançant el ressò que troba en aquest fragment la triple repetició del verb «érem» dels versos precedents; d'altra banda, en la mesura en que experimentar un plaer foll és copsar el plaer en el seu grau màxim (en aquest sentit aquest «plaer» s'apropa més a la felicitat de la qual el locutor parlava abans).

La felicitat que sentia el «jo» líric als seus catorze anys va lligada al plaer («el sindicat / ens va donar plaers vius i diversos», vv.64-65), a la transgressió moral que significaven els robatoris de calçotets, les visites a la casa de putes de Ca la Sol... La felicitat venia de la llibertat que els donava la incapacitat momentània dels adults de controlar i d'imposar límits.

En «In memoriam», poema que fa referència a les relacions generacionals entre adults i nens-adolescents, la felicitat només és associada a aquests darrers; pel que fa als

adults, en canvi, el locutor ens diu que, afeblits per la guerra i per la «muda» existencial dels seus fills cap a l'edat adulta, vivien en la por. També diu: «Molt disminuïts, els pares eren al poder encara». I cal entendre aquest «poder» com un poder a la vegada polític i patern. Els adults anaven:

[...] marejats, i tots
atònits, i potser també perversos,
i els reflexos de l'ordre se'ls havien
macat. Els era igual, o els excitava,
d'ésser robats.

(vv.151-155)

En canvi, l'única por que, al començament, tenien els nens-adolescents era la d'ésser atrapats a Ca la Sol.

La felicitat de la qual parla el locutor de «In memoriam» és una felicitat que pertany al passat. Aquesta pertinença és expressada i recalçada, d'una banda, per la repetició insistent del verb «érem» en imperfet d'indicatiu en els versos citats anteriorment; d'altra banda pel títol «In memoriam», que remet a quelcom que ja no existeix, quelcom de desaparegut, de mort.

El subjecte líric de *Da nuces pueris* torna a parlar de la felicitat en «Un pas insegur». En aquest poema fa referència a la felicitat sentida durant la seva infantesa. És una felicitat que només retorna a través del record:

Quan baixo de l'acera, un xipolleig
flàccid i un tremolor d'aigua inquieta,
per bé que un temps brevíssim, em retarda
l'instant que el peu se m'assenta a l'asfalt.
Veig que encara treballa, que no és
ben bé inerta, la fusta de la porta
per on se'n van els anys. Ara s'hi ha obert
una clivella, i m'entra un fil de llum.
Aquest peus d'home, gairebé insensibles
dins dels seu cuir, han recordat uns peus
hàbils i sapients, uns peus de nen
feliços d'amarar-se en l'aigua fosca
que té per llit un canyon de pissarres
xopes i llefiscoses, i els turmells
sagnen molt fi, del record de les fulles
de canya, ganivets de verdor freda
que tallen quan es baixa, tan de pressa
com quan es cau, per fugir de la plana
de terra i d'homes, el món que retruny
de migdia, i apaga la llum
del fred metall d'aurora de les canyes.

En aquest poema el «jo» líric explica com els peus d'home gairebé insensibles i empresonats dins d'unes sabates –sinècdoc del «jo» líric adult i del seu estat d'ànim– li recorden els seus peus de nen, hàbils, sapients i feliços que també per sinècdoc designen la llibertat de la seva infantesa, la seva saviesa i la seva felicitat.

A part d'aquests dos poemes, «In memoriam» i «Un pas insegur», el locutor de *Da nuces pueris* parla de la seva felicitat no com de quelcom que pertany al present sinó al

futur. El seu present –com ho mostren molts poemes– està fet majoritàriament de sentiments que s'allunyen del tot de la felicitat.

Si en algun moment tenim la impressió que el subjecte líric experimenta un sentiment proper de la felicitat, aquest és conseqüència de la infelicitat d'altri. Així, en «Diumenge» la satisfacció que sent el «jo» líric i tots els que com ells tornen a la ciutat una tarda de diumenge, prové dels plors d'un nen a qui se li ha reventat un globus:

Un nen que se li ha reventat el globus
 llança un plor viperí. Tots ens mirem
 i riem satisfets. Cap de nosaltres
 no és gaire amunt en l'escala dels éssers.
 (vv.25-28)

Altrament, el sentiment present de felicitat és considerat com il·lusori ja que és conseqüència d'una percepció errònia de la realitat. És el que sembla dir el subjecte líric en «Paisatge amb figures»:

Com que ens ho creiem tot, ens sentim rics
 feliços de tastar tots un sol gust
 ens sembla que tastem futur. Partim-nos
 els dies que vindran per tots nosaltres,
 com els grillons d'una taronja. Té—
 (vv.16-20)

La felicitat pertany al futur. La idea de la possibilitat d'una felicitat futura també és expressada en els darrers versos de «Le grand soir», poema que pot ésser interpretat com una crítica de les condicions de vida imposades pel règim franquista (el títol en francès dóna la clau de lectura per a aquesta interpretació, ja que designa el moment d'una ruptura revolucionària amb el règim polític establert, tot permetent escapar de la censura). La imatge del tren dels darrers versos del text ens sembla una metàfora d'aquest règim:

Arriba encara un tren, quan la ciutat
 no té més esma per desfer-lo a peces,
 i s'adorm com un cuc, flàccid i llarg.
 Ni cal que ens el mirem. Seguim els nens.
 Mentre nosaltres érem pacients,
 ells han furgat sota el cos de la bèstia.
 Saben rieres, esvorancs, desguassos
 per on se'ns escolava el pus. Passem-hi.
 És un ofec darrer, i buidem el monstre.
 Passem-hi tots. Sortim a negra nit.
 Demà xisclarà el sol. De lluny, salvatges,
 veurem com es resseca el ventre immund.
 (vv.19-30)

En *Da nuces pueris* la felicitat, sigui individual o sigui col·lectiva, pertany al futur. La primera és il·lusòria; la segona només és probable.

L'existència d'adult del subjecte líric de *Da nuces pueris* és feta d'incertesa. Així en «Els jocs» parla de la seva recerca de certitud: «Viure en un barri extrem, ens indueix / a passejar inquiet, com si volguéssim/ trobar un racó de certitud...» (vv.1-3); en «A mig matí» el locutor ens diu que el dia, contràriament a allò que esperava durant la nit, és

incapaç de portar certes sobre l'existència: « no et volies creure que la vida / se't faria ignorada, més que el son.» (vv.15-16).

L'existència d'adult del subjecte líric és feta d'angoixa, com la que, en el poema «Amistat del braç», diu haver patit un dia al metro: «Vaig abandonar el braç, que no fos meu, / i no els vaig mirar més, anguniat / fins a l'estació, i el súbit trenc / d'una corda de cello, la més baixa.» (vv.15-18).

El present del «jo» líric adult de *Da nuces pueris* també està fet de mancances, sobretot pel que fa a la relació amorosa: manca per l'absència de l'estimada i/o per l'absència d'amor. En efecte, els poemes on el «jo» líric evoca l'estimada absent són diversos. Un d'ells és «Maria» :

He tingut a les mans aquella bàrbara
finor d'un or escític, els monyets
que no et cobrien del tot les orelles,
els ornaments pesats, odi del vent
que no sabia com desfer-los. Tu,
nòmada de molt lluny, cap a molt lluny.
Jo com un vent, jo insistint amb el vent.

El «jo» líric hi expressa la distància que el separa de l'estimada de manera múltiple. Primer, mitjançant l'expressió «Tu / nòmada de molt lluny, cap a molt lluny». En efecte, la preposició «de» davant del sintagma «molt lluny» implica una separació d'origen i la preposició «cap a» implica un moviment cap a un més enllà, cap al futur; encara que el «jo» líric i Maria s'hagin pogut trobar en un present, el passat («de molt lluny») i el futur («cap a molt lluny») imposen la distància i la separació.

La distància que separa l'un de l'altre també és materialitzada en el text mitjançant la tipografia. Els pronoms de primera i segona persona del singular que designen els amants com a dos individualitats ben distintes, estan separats tipogràficament: «tu» es troba aïllat entre un punt i una coma al final del vers 5 mentre que «jo» encapçala el darrer vers del poema.

El subjecte líric de *Da nuces pueris* diu una altra vegada l'absència de l'estimada a «Fi del món» :

Puc repetir la frase que s'ha endut
el teu record. No sé res més de tu.
Aquesta insistent aigua de paraules,
sempre creixent, va ensulsiant els marges
de la vida que vaig creure real.
La terra pedregosa i fatigosa
de caminar, i els arbres que em ferien
els ulls amb una branca delicada,
tan vivament maligna, convincent,
amb la prova millor, la de les llàgrimes,
sembla que no són res. Es va donant
a l'amplària grisa, jaspiada
d'esperma pàl·lid, embafós. Tot cau
amb una fressa lenta i molla, i flota
sense figura, o s'enfonsa per sempre.
Tot fa sentit, només sentit, tot és
tal com ho he dit. Ja no sé res de tu.

L'altre ha esdevingut només un mot, un pronom que, subratllat per la rima masculina, emmarca el poema, al començament i al final, en unes expressions gairebé idèntiques («No sé res més de tu» v. 2; «Ja no sé res de tu.», v.7). El subjecte líric no sap res del «tu» i el record que en tenia ha sigut esborrat per l'oblit (v.1-2). Les paraules que serveixen per a expressar l'absència i la pèrdua de l'altre no contribueixen a recuperar la realitat passada, al contrari, se li superposen enterrant-la.

La mancança en les relacions amoroses del subjecte líric de *Da nuces pueris* també deriva del desamor i de la seva incapacitat per assolir la plenitud amorosa. En «Temps enrera», per exemple, el «jo» líric parla del «mal moment» que ell i l'estimada han viscut i reviu:

[...] I ara, veus,
torna aquell mal moment. Sense raó
callem. La teva mà sofreix, i fa
com aleshores: un vol vacil·lant
i l'abandó, i el joc amb el so trist
del timbre de la bicicleta.
(vv.14-19)

Aquest mal moment és interromput per la presència d'uns homes i per la por que provoquen («uns passos ferris [...] l'excessiva cançó dels homes verds, cascats d'acer», vv.20-22). Quan aquests s'allunyen els amants no tenen més por i se senten feliços. El que passa és que la por dels altres els ha fet oblidar unes altres pors: la que senten l'un de l'altre i la que senten d'ells mateixos. La seva felicitat prové en part menys de la plenitud de la seva relació amorosa que de l'oblit de la por que la relació amorosa comporta:

[...] Tornem a ser feliços
perquè s'allunyen. Aquest moviment
sense record, ens porta a retrobar-nos,
i som feliços de ser aquí, tots dos,
i és igual que callem. Podem besar-nos.
Som joves. No sentim cap pietat
pels silencis passats, i tenim pors
dels altres, que ens distreuen de les nostres.
Baixem per l'avinguda, i a cada arbre
Que ens cobreix d'ombra espessa, tenim fred,
i anem de fred en fred, sense pensar-hi.
(vv.28-38)

El desamor articula els poemes «El mutilat» i «Posseït».

«Posseït», poema que fa patent la complexitat dels lligams que s'estableixen entre els amants (l'enamorat depèn totalment d'una dona que, a la vegada, està en deute amb ell), és la reflexió d'un «jo» enamorat que parla amb despit de l'estimada que l'abandona per altri.

En «El mutilat», el «jo» líric s'adreça a la seva estimada per parlar-li d'una tercera persona que va viure amb ella una història d'amor ara acabada. Aquest altre és ell mateix. El «jo» li demana a l'estimada que no digui a ningú que ella ja no l'estima i que guardi aquest secret fins que el «jo» s'alliberi d'aquest «altre» que pateix, és a dir fins que s'alliberi del seu propi dolor. El «jo» es vol deslliurar de la seva faceta d'enamorat rebutjat i ferit moralment. L'ús de la tercera persona del singular permet al «jo» líric distanciar-se del seu patiment (malgrat que sigui un fals distanciament perquè «ell» és

«jo»). El títol del poema, «El mutilat», és doblement significatiu. D'una banda fa referència a la ferida provocada per la separació que suposa l'abandó de l'estimada: aquesta ferida és viscuda com una mutilació. D'altra banda, el títol expressa l'escissió del subjecte líric en un «tu» i en un «jo», escissió que pot ésser considerada en part com un acte d'automutilació.

«Cambra de la tardor», el poema que tanca *Da nuces pueris*, és encara un altre poema que podem acostar de la temàtica del desamor. I això, en la mesura que aquesta composició pot ésser interpretada com l'anunci del final i de l'oblit de la relació amorosa (cal assenyalar que el vocabulari i les imatges de la composició es declinen entorn d'aquests motius temàtics).

En *Da nuces pueris* la percepció del present va lligada doncs a sentiments negatius. La percepció del futur també. En «Punta de dia», per exemple, el «jo» líric, a través de la imatge del fred, evoca l'angoixa existencial que sent davant del naixement del nou dia:

La nit que se me'n va, una altra nit, i l'ala
d'un immens avió caigut s'ha interposat
entre aquell blau espès i la finestra, i dubto
si és un verd tenuíssim o si és plata, freda
com la insistent finor del bisturí que esquinça
l'ter amb la imposició de l'excessiva
vida, o també la llum mateixa, quan clivella
la mà del nen que es cansa de fer força per
irritar els seus germans, fent veure que els amaga
no se sap què de valuós, i va afluixant
la presa, i sé que no en sortirà que no
fos ahir en mi desconsoladament, i em fa
fred de mirar-me un dia més, pinyol
tot salivat, pelat de polpa, fora nit.

El locutor diu el sentiment de pèrdua que li causa la nit que, malgrat ell, se'n va. Ho fa des del primer vers de la composició «La nit que se me'n va, una altra nit». La idea que el temps se li escapa està perfectament expressada mitjançant un datiu ètic que assenyala el lligam del «jo» líric amb el temps. El sintagma «una altra nit» inscriu aquesta fuga en una repetició que la fa més fatal i tràgica.

El «jo» líric també parla de la frustració que li provoca el nou dia que comença. Aquest és connotat de manera negativa en tot el poema: l'alba és evocada a través d'una doble metàfora: el cel del matí és titllat de crepuscular i és assimilat a l'ala d'un immens avió caigut que com un bisturí esquinça l'úter per a donar la vida. L'alba i el nou dia, signes del pas del temps, són vistos com una ferida i com una imposició, com les d'un naixement forçat per una cesària («insistent», «la imposició de l'excessiva vida»). La presència d'aquestes imatges d'esquinçament i de ferida remetent a un malestar existencial. La frustració de les expectatives davant d'un dia que comença és expressada per la imatge d'un nen que, per irritar els seus germans, fa veure que amaga una cosa valuosa dins la mà.

El «jo» líric sap perfectament que no ha d'esperar res d'aquest dia, cap alleujament: «i sé que res no en sortirà que no/ fos ahir en mi desconsoladament». La sensació de fredor que desprèn el nou dia (suggerida pel substantiu «plata» i denotada per l'adjectiu «freda») és paral·lela de la fredor que el «jo» experimenta davant la seva pròpia imatge, la d'una existència buida i exsangüa, a què fan referència les metàfores del pinyol

salivat i pelat de polpa («em fa fred de mirar-me un dia més, pinyol/ tot salivat, pelat de polpa, fora nit») –en aquesta imatge també hi podríem veure una referència a la vellesa.

El complement circumstancial de temps «un dia més», al penúltim vers del poema, fa eco al complement «una altra nit» del començament de la composició i inscriu una altra vegada l'existència del «jo» líric en una repetició tràgica i fatal. La circularitat creada per aquest eco semàntic subratlla un malestar existencial que es perpetua dia a dia.

Aquesta darrera idea és expressada una altra vegada en el poema «La vida perdurable»: el «jo» líric hi parla del seu neguit existencial en els mateixos termes de fredor i de repetició que en «Punta de dia»:

El vespre no diu res d'avui. Ja som
més aviat demà. Fa fred, com si
totes les coses fossin groc llimona.
Com qui va pel carrer, i porta un paquet,
i ja no té cap traça de memòria
que pugui obrir-li el record d'una vida
no aclaparada pel pes del paquet,
així les meves mans, mortes de tant
d'aguantar temps fet present abans d'hora,
no se m'axequen per fer adéu. No hi ha
passat. Sí, també faig col·lecció
de dies, però els tics tots repetits.

En aquest poema el malestar que fa sentir la vida com un pes (el pes del paquet) és encara més tràgic pel fet d'ésser un pes quotidià que envaeix totalment l'existència: el passat, el present i el futur.

Des del primer poema de *Da nuces pueris*, el subjecte líric percep el temps com un temps destructor i implacable que transcorre ineluctablement. Pel que fa a aquesta qüestió, ja he assenyalat que el llibre s'obre amb un poema «In memoriam» que evoca un passat personal considerat com a mortal. El subjecte líric de *Da nuces pueris* és conscient que el present esdevé ineluctablement passat i que la capacitat que té el record per recuperar-lo és insuficient. Alguns poemes del recull són una reflexió sobre aquest tema. A tots ells, la temptativa de recuperar el passat a través del record exclou la felicitat.

En «La mala missió», per exemple, el subjecte líric se sent «atorollat» davant la impossibilitat d'accedir al passat a través del record:

Dins, tot això. Però no hi entraràs.
No saps cap on tirar. Fa tant de temps
que van donar-te les direccions.
Atorollat, has perdut els camins
i no tens esma. T'asseus, i recordes
que et van parlar d'un pou, no de camins.
(vv.16-21)

En «Fi del món», poema del qual ja he parlat breument abans, el «jo» líric planteja la qüestió del poder destructor del temps i de l'oblit. La idea de la fi del món, reactivada per imatges apocalíptiques, remet a la mort d'un passat que mai més podrà ésser recuperat tal com fou. La realitat passada s'esborra cada vegada més amb la distància temporal. Ho fa fins a tal punt que des del present aquesta realitat sembla haver sigut irreal: «la vida que vaig creure real» (a través del verb «creure», el «jo» posa en dubte de manera implícita l'existència de la seva vida passada ja que dient «creure» fa

referència a una certitud que no és objectiva). Els mots contribueixen a aquesta impossibilitat de recuperació (vv.3-5) ja que se substitueixen al passat, en un acte destructor. El «jo» líric expressa aquesta idea a través de metàfores: la terra (l'existència passada) s'ensulcia a causa de l'aigua (les paraules).

Els mots que denoten l'absència i la pèrdua de l'estimada no permeten recuperar la realitat passada. Al contrari, se superposen a aquesta realitat. És així com irremediablement s'acaba: «Tot cau/ amb una fressa lenta i molla, i flota / sense figura, o s'enfonsa per sempre». L'única cosa del passat que «és» –i utilitzo el verb «ésser» en un sentit absolut que remet a una existència lligada a la permanència, a la incorruptibilitat i a la immutabilitat –són els mots presents, els mots del poema. El passat ja no «és», només hi ha present. El locutor diu «tot és / tal com ho he dit». Això és com dir que fixar el passat a través de l'escriptura és a la vegada destruir-lo i crear-lo de nou.

En «Floral» el «jo» líric reflexiona sobre la seva impossibilitat de reviure el passat. L'evocació de la seva joventut va acompanyada de la presa de consciència de la fuga del temps i de la dificultat de recuperar el passat mitjançant la memòria. El record idealitza el passat i el fa desig: «[...] el record / que se me'n va, de tant confús, cap al futur / se'm fa desig» (vv.12-14). I què és el desig sinó mancaça o infelicitat? Respecte d'això cal recordar les paraules de Schopenhauer: «tot desig neix d'una mancaça, d'un estat que no ens satisfà; per tant mentre no sigui satisfet és sofriment»⁸.

Fins ara només hem parlat de la felicitat del subjecte líric. També cal preguntar-nos si els altres éssers als quals fa referència el subjecte líric són feliços.

Els altres no semblen ésser-ho més que ell. Els uns són víctimes de la concupiscència i d'un desig insatisfet: com el senyor Andreu de «Faula I» que renuncia a l'amor «de cor reticent» però «No reflexiu no combatiu» (v.47); com Maragall, el protagonista del poema «Sobre la Cartarsi» i per a qui la literatura serveix per a sublimar les seves passions insatisfetes; o encara com l'home del poema «Mecànica terrestre», que va pels cinquanta anys i que àvid desitja una noia que al seu torn espera ser desitjada per ell.

La noia de «Sense amor» pateix a causa del desamor: el «jo» líric ja no l'estima. Dona Antonia de «Faula primera» viu angoixada per la idea de no poder guanyar el cel; el nen de «Diumenge» plora perquè se li ha rebotat el globus; l'escriptor de «Literatura» és víctima del seu intent d'arribar a copsar l'inefable (com el locutor del poema diu amb ironia: «Va morir/ devorat: l'inefable el va temptar», v.14); l'existència de la dona del metro de «Amistat del braç» és feta de carència, de mancances («Era molt jove. Lletja i pobra, descarnada, / com una prima cabra mogrebina/ que premia amb el front, tancant els ulls,/ abalançada per tota carència / i s'isolava davant meu», vv.6-10); la vida de la protagonista de «La confidència» és plena de patiment i la de la noia de «Mala memòria» de tristesa (« parlava amb accent xava, i era trist », v.16)... A tots aquest éssers infeliços podríem encara afegir tots aquells que en el poema «Octubre» viuen «resignats» (v.9) o a aquells que, en el poema «La platja», pateixen amb el subjecte líric la desaparició d'una figura femenina.

Encara que el títol *Da nuces pueris* sigui entès per Gabriel Ferrater com un precepte ètic, com una frase a favor de la felicitat, la felicitat sembla doncs absent dels poemes de *Da nuces pueris*: el subjecte líric i la majoria dels altres éssers als quals aquest fa referència no són feliços; si ho foren fou durant la seva infantesa i adolescència, però

⁸ « Tout désir naît d'un manque, d'un état qui ne nous satisfait pas ; donc il est souffrance, tant qu'il n'est pas satisfait », SHOPENHAUER, A. *Le monde comme volonté et comme représentation*, Livre IV, Paris: PUF, 1966, p. 392 (la traducció és meua).

aquest temps no es pot recuperar; en el present no són feliços; en el futur ho seran «potser». El subjecte líric de *Da nuces pueris* no s'entesta a omplir la seva vida de felicitat i de plaer, lluitant contra si mateix i contra el temps: sembla vençut d'entrada. I això malgrat que Gabriel Ferrater faci de la felicitat gairebé una exigència vital.